ΑΠΟΦΑΣΗ ΤΟΥ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟΥ (τρίτο τμήμα)

της 1ης Ιουλίου 2010 *

Στην υπόθεση C-194/08,

με αντικείμενο αίτηση εκδόσεως προδικαστικής αποφάσεως δυνάμει του άρθρου 234 ΕΚ, που υπέβαλε το Verwaltungsgerichtshof (Αυστρία) με απόφαση της 28ης Μαρτίου 2008, η οποία περιήλθε στο Δικαστήριο στις 9 Μαΐου 2008, στο πλαίσιο της δίκης

Susanne Gassmayr

κατά

Bundesminister für Wissenschaft und Forschung,

ΤΟ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ (τρίτο τμήμα),

συγκείμενο από τους J. N. Cunha Rodrigues, πρόεδρο του δευτέρου τμήματος, προεδρεύοντα του τρίτου τμήματος, P. Lindh, A. Rosas, A. Ó Caoimh (εισηγητή) και A. Arabadjiev, δικαστές,

* Γλώσσα διαδικασίας: η γερμανική.

γενικός εισαγγελέας: M. Poiares Maduro
γραμματέας: K. Malacek, υπάλληλος διοικήσεως,

έχοντας υπόψη την έγγραφη διαδικασία και κατόπιν της επ' ακροατηρίου συζητήσεως της 20ής Μαΐου 2009,

λαμβάνοντας υπόψη τις παρατηρήσεις που κατέθεσαν:

— η Αυστριακή Κυβέρνηση, εκπροσωπούμενη από την M. Winkler,

— η Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, εκπροσωπούμενη από τους V. Kreuschitz και M. van Beek,

αφού άκουσε τον γενικό εισαγγελέα που ανέπτυξε τις προτάσεις του κατά τη συνεδρίαση της 3ης Σεπτεμβρίου 2009,

εκδίδει την ακόλουθη

Απόφαση

1 Η αίτηση για την έκδοση προδικαστικής αποφάσεως αφορά την ερμηνεία του άρθρου 11, σημεία 1 έως 3, της οδηγίας 92/85/ΕΟΚ του Συμβουλίου, της 19ης Οκτωβρίου 1992, σχετικά με την εφαρμογή μέτρων που αποβλέπουν στη βελτίωση της υγείας και της ασφάλειας κατά την εργασία των εγκύων, λεχώνων και γαλουχουσών εργαζομένων (δέκατη ειδική οδηγία κατά την έννοια του άρθρου 16, παράγραφος 1, της οδηγίας 89/391/ΕΟΚ) (ΕΕ L 348, σ. 1).

2 Η αίτηση αυτή υποβλήθηκε στο πλαίσιο ένδικης διαφοράς μεταξύ της S. Gassmayr και του Bundesminister für Wissenschaft und Forschung (Ομοσπονδιακού Υπουργού Επιστημών και Έρευνας, στο εξής: Bundesminister) με αντικείμενο την άρνησή του να συνεχίσει να της καταβάλλει επίδομα εφημερίας για τις περιόδους κατά τις οποίες είχε απαλλαγεί από την εργασία της ή της είχε απαγορευθεί η άσκηση της επαγγελματικής δραστηριότητάς της λόγω εγκυμοσύνης και, ακολούθως, άδειας μητρότητας.

Το νομικό πλαίσιο

Η νομοθεσία της Ένωσης

3 Η ένατη, η δέκατη έκτη και η δέκατη όγδοη αιτιολογική σκέψη της οδηγίας 92/85 έχουν ως εξής:

«Εκτιμώντας […] ότι η προστασία [της ασφάλειας και της υγείας] των εγκύων, των λεχώνων και των γαλουχουσών εργαζομένων δεν πρέπει να καθιστά μειονεκτική τη θέση των γυναικών στην αγορά εργασίας και δεν πρέπει να θίγει τις οδηγίες περί ίσης μεταχείρισης ανδρών και γυναικών·

[…]

ότι τα μέτρα οργάνωσης της εργασίας που αποβλέπουν στην προστασία της υγείας των εγκύων, λεχώνων ή γαλουχουσών εργαζομένων δεν θα έχουν πρόσφορα αποτελέσματα εάν δεν συνοδεύονται από τη διατήρηση δικαιωμάτων σχετιζομένων με τη σύμβαση εργασίας, συμπεριλαμβανομένης της διατήρησης αμοιβής ή/και του ευεργετήματος κατάλληλου επιδόματος·

[…]

ότι η έννοια του κατάλληλου επιδόματος σε περίπτωση άδειας μητρότητος πρέπει να θεωρηθεί ως τεχνικό σημείο αναφοράς με σκοπό τον καθορισμό του ελάχιστου επιπέδου προστασίας και δεν θα πρέπει σε καμία περίπτωση να ερμηνεύεται ως εισάγουσα αναλογία μεταξύ εγκυμοσύνης και ασθενείας».

4 Το άρθρο 2 της εν λόγω οδηγίας ορίζει τα εξής:

«Για τους σκοπούς της παρούσας οδηγίας, νοούνται ως:

α) *έγκυος εργαζομένη,* κάθε εργαζόμενη γυναίκα που είναι έγκυος και έχει πληροφορήσει τον εργοδότη της για την κατάστασή της, σύμφωνα με την εθνική νομοθεσία ή/και πρακτική·

β) *λεχώνα εργαζομένη,* κάθε εργαζόμενη γυναίκα που διανύει το στάδιο της λοχείας κατά την έννοια της εθνικής νομοθεσίας ή/και πρακτικής και έχει πληροφορήσει τον εργοδότη της για την κατάστασή της, σύμφωνα με την ανωτέρω νομοθεσία ή/και πρακτική·

γ) *γαλουχούσα εργαζομένη,* κάθε εργαζόμενη γυναίκα που διανύει το στάδιο της γαλουχίας κατά την έννοια της εθνικής νομοθεσίας ή/και πρακτικής και έχει πληροφορήσει τον εργοδότη της για την κατάστασή της, σύμφωνα με την ανωτέρω νομοθεσία ή/και πρακτική».

5 Το άρθρο 4 της ανωτέρω οδηγίας, με τίτλο «Αξιολόγηση και ενημέρωση», προβλέπει στην παράγραφο 1:

«Όσον αφορά οιαδήποτε δραστηριότητα που ενδέχεται να εγκλείει συγκεκριμένο κίνδυνο έκθεσης στους παράγοντες, τις μεθόδους παραγωγής ή τις συνθήκες εργασίας, που περιλαμβάνονται στο μη εξαντλητικό κατάλογο του παραρτήματος Ι, πρέπει να αξιολογείται, από τον εργοδότη, η φύση, ο βαθμός και η διάρκεια της έκθεσης των εργαζόμενων γυναικών κατά την έννοια του άρθρου 2, στη συγκεκριμένη επιχείρηση ή/και εγκατάσταση, είτε άμεσα είτε έμμεσα, μέσω των υπηρεσιών προστασίας και πρόληψης που προβλέπονται στο άρθρο 7 της οδηγίας 89/391/ΕΟΚ [του Συμβουλίου, της 12ης Ιουνίου 1989, σχετικά με την εφαρμογή μέτρων για την προώθηση της βελτίωσης της ασφάλειας και της υγείας των εργαζομένων κατά την εργασία (ΕΕ L 183, σ. 1)], προκειμένου:

— να εκτιμηθεί κάθε κίνδυνος που απειλεί την ασφάλεια ή την υγεία καθώς και κάθε αντίκτυπος στην εγκυμοσύνη ή γαλουχία των εργαζομένων γυναικών κατά την έννοια του άρθρου 2,

— να καθορισθούν τα μέτρα που πρέπει να ληφθούν.»

6 Το άρθρο 5 της οδηγίας 92/85, με τίτλο «Συνέπειες των αποτελεσμάτων της αξιολόγησης», ορίζει στις παραγράφους 1 έως 3:

«1. Υπό την επιφύλαξη του άρθρου 6 της οδηγίας 89/391/ΕΟΚ, εάν τα αποτελέσματα της αξιολόγησης, που αναφέρεται στο άρθρο 4 παράγραφος 1, δείξουν κίνδυνο για την ασφάλεια ή την υγεία, ή αν δείξουν αντίκτυπο στην εγκυμοσύνη ή τη

γαλουχία της εργαζομένης κατά την έννοια του άρθρου 2, ο εργοδότης λαμβάνει τα απαιτούμενα μέτρα προκειμένου να αποφευχθεί η έκθεση της εν λόγω εργαζομένης σ' αυτόν τον κίνδυνο, με προσωρινή προσαρμογή των συνθηκών εργασίας ή/και του χρόνου εργασίας της.

2. Εάν η προσαρμογή των συνθηκών εργασίας ή/και του χρόνου εργασίας είναι τεχνικά ή/και αντικειμενικά αδύνατη ή αν για λόγους δεόντως αιτιολογημένους δεν είναι εύλογο να απαιτηθεί, ο εργοδότης λαμβάνει τα μέτρα που απαιτούνται ώστε να εξασφαλίσει για την εν λόγω εργαζομένη αλλαγή θέσης.

3. Εάν η αλλαγή θέσης είναι τεχνικά ή/και αντικειμενικά αδύνατη, ή αν για λόγους δεόντως αιτιολογημένους δεν είναι εύλογο να απαιτηθεί, η εν λόγω εργαζομένη απαλλάσσεται από την εργασία, σύμφωνα με τις εθνικές νομοθεσίες ή/και πρακτικές, επί όλο το διάστημα που χρειάζεται για την προστασία της ασφάλειας ή της υγείας της.»

7 Το άρθρο 8 της εν λόγω οδηγίας, με τίτλο «Άδεια μητρότητας», προβλέπει στην παράγραφο 1 ότι:

«Τα κράτη μέλη λαμβάνουν τα μέτρα που απαιτούνται προκειμένου οι εργαζόμενες κατά την έννοια του άρθρου 2 να δικαιούνται άδεια μητρότητας διάρκειας 14 συναπτών εβδομάδων τουλάχιστον, που κατανέμονται πριν ή/και μετά τον τοκετό, σύμφωνα με τις εθνικές νομοθεσίες ή/και πρακτικές.»

8 Το άρθρο 11 της ανωτέρω οδηγίας, με τίτλο «Δικαιώματα συναφή προς τη σύμβαση εργασίας», έχει ως εξής:

«Προκειμένου να εξασφαλισθεί στις εργαζόμενες εγκύους, κατά την έννοια του άρθρου 2, η άσκηση των δικαιωμάτων προστασίας της ασφάλειας και της υγείας τ[ου]ς, τα οποία αναγνωρίζονται στο παρόν άρθρο, προβλέπονται τα ακόλουθα:

1) στις περιπτώσεις που προβλέπονται στα άρθρα 5, 6 και 7, τα δικαιώματα που σχετίζονται με τη σύμβαση εργασίας, περιλαμβανομένης της διατήρησης αμοιβής ή/και του ευεργετήματος κατάλληλου επιδόματος των εργαζομένων γυναικών κατά την έννοια του άρθρου 2, πρέπει να εξασφαλίζονται σύμφωνα με τις εθνικές νομοθεσίες ή/και πρακτικές·

2) στην περίπτωση που αναφέρεται στο άρθρο 8, πρέπει να εξασφαλίζονται:

α) τα δικαιώματα που σχετίζονται με τη σύμβαση εργασίας των εργαζομένων γυναικών κατά την έννοια του άρθρου 2, εκτός από τα δικαιώματα που αναφέρονται στο κατωτέρω στοιχείο β)·

β) η διατήρηση αμοιβής ή/και το ευεργέτημα κατάλληλου επιδόματος στις εργαζόμενες κατά την έννοια του άρθρου 2·

3) το επίδομα που αναφέρεται στο σημείο 2, στοιχείο β΄, κρίνεται κατάλληλο εφόσον εξασφαλίζει αμοιβή ισοδύναμη τουλάχιστον προς εκείνη που θα εισέπραττε η ενδιαφερόμενη εργαζομένη σε περίπτωση διακοπής των δραστηριοτήτων της για λόγους συνδεδεμένους με την κατάσταση της υγείας της, εντός ενός ενδεχομένου ανωτάτου ορίου καθοριζομένου από τις εθνικές νομοθεσίες·

4) τα κράτη μέλη έχουν τη δυνατότητα να εξαρτούν το δικαίωμα αμοιβής ή επιδόματος που αναφέρεται στο σημείο 1 και στο σημείο 2, στοιχείο β΄, από την προϋπόθεση ότι η ενδιαφερόμενη εργαζομένη πληροί τους προβλεπόμενους από τις εθνικές νομοθεσίες όρους πρόσβασης σ' αυτά τα ευεργετήματα.

Οι προαναφερόμενοι όροι δεν πρέπει σε καμία περίπτωση να προβλέπουν περιόδους προηγούμενης εργασίας, μεγαλύτερες των δώδεκα μηνών, αμέσως πριν από την πιθανή ημερομηνία του τοκετού.»

Η εθνική νομοθεσία

Ο νόμος περί προστασίας της μητρότητας

9 Δυνάμει του άρθρου 3, παράγραφος 1, του νόμου του 1979 για την προστασία της μητρότητας (Mutterschutzgesetz 1979, στο εξής: MSchG), οι έγκυες εργαζόμενες δεν επιτρέπεται να εργάζονται κατά τις τελευταίες οκτώ εβδομάδες πριν από την προβλεπόμενη ημερομηνία τοκετού (στο εξής: περίοδος των οκτώ εβδομάδων).

10 Το άρθρο 3, παράγραφος 3, του MSchG ορίζει ότι η έγκυος δεν επιτρέπεται να εργάζεται πέραν της περιόδου των οκτώ εβδομάδων, και αν προσκομίσει πιστοποιητικό ιατρού εργασίας ή ιατρού της επιθεωρήσεως εργασίας, από το οποίο να προκύπτει ότι, σε περίπτωση που συνεχίσει να εργάζεται, θέτει σε κίνδυνο τη ζωή ή την υγεία αυτής ή του κυοφορουμένου.

11 Το άρθρο 5 του MSchG, με τίτλο «Απαγόρευση εργασίας μετά τον τοκετό», προβλέπει στην παράγραφο 1:

«Οι εργαζόμενες δεν οφείλουν να εργάζονται κατά τη διάρκεια των οκτώ εβδομάδων μετά τον τοκετό. […] Αν τυχόν μειωθεί η περίοδος των οκτώ εβδομάδων πριν από τον τοκετό, τότε παρατείνεται η περίοδος προστασίας μετά τον τοκετό ανάλογα με τη μείωση αυτή, και με ανώτατο όριο τις δεκαέξι εβδομάδες. […]»

12 Το άρθρο 14 του MSchG, με τίτλο «Εξακολούθηση καταβολής των αποδοχών», όπως τροποποιήθηκε και δημοσιεύθηκε στα *BGBl.* 833/1992 και 434/1995, έχει ως εξής:

«1. Αν η αλλαγή της εργασίας της εργαζομένης στην επιχείρηση καθίσταται αναγκαία κατ' εφαρμογήν των άρθρων 2b, [παράγραφος] 4, 4a, 5, παράγραφοι 3 και 4, ή του άρθρου 6, εφόσον το άρθρο 10a, παράγραφος 3, δεν ορίζει άλλως, η εργαζόμενη αυτή δικαιούται αμοιβής ισοδύναμης προς τις μέσες αποδοχές που έλαβε κατά τη διάρκεια των τελευταίων δεκατριών εβδομάδων πριν από την εν λόγω αλλαγή. Αν στο ανωτέρω χρονικό διάστημα περιλαμβάνονται περίοδοι κατά τις οποίες η εργαζόμενη δεν έλαβε, λόγω ασθένειας ή εργασίας μειωμένης απασχολήσεως, το σύνολο των αποδοχών της, τότε το εν λόγω χρονικό διάστημα των δεκατριών εβδομάδων παρατείνεται κατά τις ανωτέρω περιόδους· οι περίοδοι αυτές δεν λαμβάνονται, ωστόσο, υπόψη κατά τον υπολογισμό των μέσων αποδοχών […]

2. Οι εργαζόμενες που δεν δύνανται, βάσει του άρθρου 3, παράγραφος 3, να εργαστούν και οι εργαζόμενες που δεν έχουν πλέον, βάσει των άρθρων 2b, [παράγραφος] 4, 4a, 5, παράγραφοι 3 και 4, ή του άρθρου 6, τη δυνατότητα εργασίας εντός της επιχειρήσεως, δικαιούνται αμοιβής για τον υπολογισμό της οποίας εφαρμόζονται κατ' αναλογίαν οι διατάξεις της προηγούμενης παραγράφου.»

Ο νόμος περί αποδοχών

13 Δυνάμει του άρθρου 3, παράγραφοι 1 και 2, του νόμου του 1956 περί αποδοχών (Gehaltsgesetz 1956, στο εξής: GehG), το οποίο εφαρμόζεται σε ομοσπονδιακούς υπαλλήλους του δημοσίου τομέα, όπως η προσφεύγουσα στην υπόθεση της κύριας δίκης, ο υπάλληλος δικαιούται μηνιαίων αποδοχών, στις οποίες περιλαμβάνεται ο μισθός και τυχόν επιδόματα.

14 Το άρθρο 13 quater του GehG, με τίτλο «Δικαιώματα σε περίπτωση ανικανότητας εργασίας», ορίζει τα εξής:

«(1) Ο υπάλληλος που κωλύεται να ασκήσει τα καθήκοντά του λόγω ατυχήματος (πλην εργατικού ατυχήματος) ή ασθενείας δικαιούται, σε περίπτωση ανικανότητας για εργασία διάρκειας 182 ημερών, το 80 % των μηνιαίων αποδοχών που θα δικαιούνταν ελλείψει της εν λόγω ανικανότητας. Το επίδομα τέκνων εξαιρείται από τη μείωση αυτή.

[…]

(3) Η μείωση των αποδοχών βάσει της παραγράφου 1 περιορίζεται στο 80 % του ποσού που αντιστοιχεί στη βάση αναφοράς της παραγράφου 4, το οποίο δεν μπορεί, εντούτοις, να υπερβεί το συνολικό ποσό της μειώσεως που προβλέπει η παράγραφος 1.

(4) Ως βάση αναφοράς κατά την έννοια της παραγράφου 3, νοείται το ποσό των επιδομάτων (πλην των εκτάκτων αποδοχών), δώρων, αποζημιώσεων και πρόσθετων αμοιβών (πλην των προβλεπομένων στα άρθρα 19, 20 ter ή 20 quater) που θα ελάμβανε ο υπάλληλος, αν δεν κωλυόταν να ασκήσει τα καθήκοντά του, και το οποίο

δεν δικαιούται πλέον λόγω της απουσίας του από την υπηρεσία. Στην περίπτωση πρόσθετων αμοιβών, οι οποίες δεν καταβάλλονται κατ' αποκοπή κατά την έννοια της πρώτης περιόδου, ως βάση υπολογισμού πρέπει να λαμβάνεται το ένα δωδέκατο των πρόσθετων αμοιβών που έλαβε ο υπάλληλος κατά τη διάρκεια του δωδεκαμήνου προ της ενάρξεως της πρώτης περιόδου ασθενείας από το σύνολο των εν λόγω περιόδων βάσει της παραγράφου 2.

(5) Οι μηνιαίες αποδοχές μειώνονται από την ημερομηνία ενάρξεως της ανικανότητας εργασίας και, εν πάση περιπτώσει, μετά την παρέλευση των 182 εργάσιμων ημερών που προβλέπει η παράγραφος 1, με καταληκτική ημερομηνία την τελευταία ημέρα πριν από την εκ μέρους του υπαλλήλου ανάληψη των καθηκόντων του.

[…]

(8) Οι παράγραφοι 1 έως 6 δεν εφαρμόζονται καθ' όλη τη διάρκεια της απαγορεύσεως εργασίας βάσει του [MSchG] (κατά τη διάρκεια της άδειας που χορηγείται τόσο προ του τοκετού όσο και μετά από αυτόν). Κατά τη διάρκεια της εν λόγω απαγορεύσεως εργασίας αναστέλλονται όλες οι προθεσμίες που προβλέπονται στις παραγράφους 1 έως 6.»

15 Το άρθρο 15 του GehG, με τίτλο «Πρόσθετες αμοιβές», προβλέπει στις παραγράφους 1, 2 και 5 τα εξής:

«(1) Ως πρόσθετες αμοιβές νοούνται:

1. η αμοιβή για υπερωριακή απασχόληση (άρθρο 16),

[…]

4. το επίδομα εφημερίας (άρθρο 17 bis),

[…]

Το δικαίωμα λήψεως πρόσθετων αμοιβών θεμελιώνεται μόνον κατά τις περιόδους κατά τις οποίες υφίσταται δικαίωμα λήψεως τακτικών αποδοχών.

(2) Οι πρόσθετες αμοιβές που απαριθμούνται στην παράγραφο 1, σημεία 1, 4 έως 6 και 8 έως 11, καθώς και οι αμοιβές για εργασία την Κυριακή και τις αργίες που προβλέπει η παράγραφος 1, σημείο 3, μπορούν να χορηγούνται κατ' αποκοπή, όταν οι υπηρεσίες που θεμελιώνουν δικαίωμα λήψεως τέτοιου είδους πρόσθετων αμοιβών παρέχονται μονίμως ή περιοδικώς, ώστε να είναι δυνατός ο υπολογισμός μηνιαίου μέσου όρου (συγκεκριμένη αμοιβή κατ' αποκοπή). Για τον καθορισμό κατ' αποκοπή ποσού απαιτείται η συναίνεση του ομοσπονδιακού Καγκελαρίου στις περιπτώσεις της παραγράφου 1, σημεία 1, 3 έως 6 και 10. Είναι δυνατός ο καθορισμός ενιαίου κατ' αποκοπή ποσού για την παροχή παρόμοιων κατ' ουσίαν υπηρεσιών (ενιαία αμοιβή κατ' αποκοπή). Στην περίπτωση πρόσθετων αμοιβών χορηγουμένων κατ' αποκοπή για υπερωριακή απασχόληση εκτός του συνήθους ωραρίου εργασίας, καθορίζεται το ποσοστό που αντιστοιχεί στην πρόσθετη αμοιβή, η οποία χορηγείται για την υπερωριακή απασχόληση.

[…]

(5) Το δικαίωμα λήψεως πρόσθετων αμοιβών κατ' αποκοπή δεν επηρεάζεται από άδειες, κατά τη διάρκεια των οποίων ο υπάλληλος διατηρεί το δικαίωμα λήψεως μηνιαίων αποδοχών, ή τυχόν εργατικό ατύχημα εξαιτίας του οποίου κωλύεται να ασκήσει τα καθήκοντά του. Αν ο υπάλληλος απουσιάζει από την υπηρεσία του για άλλο

λόγο, για χρονικό διάστημα μεγαλύτερο του ενός μηνός, αναστέλλεται η καταβολή πρόσθετων αμοιβών κατ' αποκοπή από την επομένη της ημερομηνίας παρελεύσεως της προθεσμίας αυτής μέχρι την τελευταία ημέρα απουσίας του από την υπηρεσία».

16 Το άρθρο 17 bis του GehG, με τίτλο «Επίδομα εφημερίας», ορίζει τα εξής:

«1. Ο υπάλληλος που καλείται να παράσχει υπηρεσίες εφημερίας εκτός του προβλεπομένου στο οργανόγραμμα συνήθους ωραρίου εργασίας δικαιούται, αντί των αμοιβών που προβλέπουν τα άρθρα 16 και 17, επιδόματος εφημερίας για τον περιλαμβανόμενο στην εφημερία χρόνο επιφυλακής και την παροχή των ανωτέρω υπηρεσιών.

2. Το ύψος του επιδόματος εφημερίας καθορίζεται βάσει της διάρκειας των εν λόγω υπηρεσιών και της μέσης συνεισφοράς κατά τη διάρκεια της εφημερίας [...]· για τον υπολογισμό αυτό απαιτείται η συναίνεση του ομοσπονδιακού Καγκελαρίου.»

17 Από τα στοιχεία της δικογραφίας προκύπτει ότι, κατ' εφαρμογήν του άρθρου 17 bis του GehG, η Δημοκρατία της Αυστρίας εξέδωσε κανονισμό για τον κατ' αποκοπή υπολογισμό των επιδομάτων εφημερίας που χορηγούνται στους ιατρούς πανεπιστημιακών κλινικών (Pauschalierungsverordnung für Journaldienstzulage für Ärzte an Universitätskliniken, *BGBl.* II, 202/2000), ο οποίος προβλέπει συγκεκριμένο ποσοστό των τακτικών αποδοχών ως αμοιβή για κάθε ώρα εφημερίας.

Νόμος περί υπηρεσιακής καταστάσεως των δημοσίων υπαλλήλων

18 Κατά το άρθρο 50, παράγραφος 1, του νόμου του 1979 περί υπηρεσιακής καταστάσεως των δημοσίων υπαλλήλων (Beamten-Dienstrechtsgesetz 1979), ο υπάλληλος μπορεί για τις ανάγκες της υπηρεσίας να οφείλει να παράσχει υπηρεσίες εφημερίας στον τόπο εργασίας του ή σε άλλο συγκεκριμένο τόπο, εκτός του προβλεπομένου στο οργανόγραμμα συνήθους ωραρίου εργασίας του και, σε περίπτωση ανάγκης ή όταν του ζητηθεί, να αναλάβει υπηρεσία (εφημερίες).

Η διαφορά της κύριας δίκης και τα προδικαστικά ερωτήματα

19 Η προσφεύγουσα στην υπόθεση της κύριας δίκης εργαζόταν από την 1η Ιανουαρίου 1995 ως νοσοκομειακή ιατρός στην πανεπιστημιακή αναισθησιολογική κλινική του πανεπιστημίου του Graz (στο εξής: εργοδότης). Για τις πρόσθετες ώρες που εργαζόταν, πέραν του προβλεπομένου στο οργανόγραμμα συνήθους ωραρίου εργασίας, ελάμβανε επίδομα εφημερίας.

20 Η προσφεύγουσα στην υπόθεση της κύριας δίκης έπαυσε να εργάζεται στις 4 Δεκεμβρίου 2002, κατ' εφαρμογήν καταρχάς του άρθρου 3, παράγραφος 3, του MSchG (απαγόρευση εργασίας επί προσκομίσεως ιατρικού πιστοποιητικού, από το οποίο προκύπτει ότι η συνέχιση της επαγγελματικής δραστηριότητας μπορεί να θέσει σε κίνδυνο τη ζωή ή την υγεία της μητέρας ή του κυοφορουμένου), ακολούθως της παραγράφου 1 του άρθρου 3 (απαγόρευση εργασίας για περίοδο οκτώ εβδομάδων), και, τέλος, του άρθρου 5, παράγραφος 1, του ανωτέρω νόμου (απαγόρευση εργασίας για περίοδο οκτώ εβδομάδων μετά τον τοκετό).

21 Με επιστολή της 9ης Φεβρουαρίου 2004 που απέστειλε στον εργοδότη της, η προσφεύγουσα ισχυρίστηκε ότι, κατά τη διάρκεια της απαγορεύσεως εργασίας λόγω της εγκυμοσύνης της και της ακολούθως χορηγηθείσας άδειας μητρότητας, κωλυόταν να παράσχει υπηρεσίες εφημερίας, αλλά δικαιούνταν να ζητήσει την καταβολή επιδόματος υπολογιζομένου βάσει του μέσου όρου των παρεχομένων υπηρεσιών εφημερίας. Για τον λόγο αυτόν ζήτησε να της καταβληθούν τα σχετικά ποσά του επιδόματος εφημερίας.

22 Με απόφαση της 31ης Αυγούστου 2004, ο εργοδότης της απέρριψε το αίτημα αυτό, με το αιτιολογικό ότι οι αμοιβές που καταβάλλονται στην περίπτωση παροχής υπηρεσιών εφημερίας κατά τον μήνα που προηγείται της απαγορεύσεως εργασίας δεν εμπίπτουν στη ρήτρα διατηρήσεως που προβλέπει το άρθρο 14 του MSchG και δεν αποτελούν κατ' αποκοπή πρόσθετες αμοιβές κατά την έννοια του άρθρου 15 του GehG. Ο εργοδότης υποστήριξε, μεταξύ άλλων, ότι κατά τη διάρκεια της απαγορεύσεως εργασίας η προσφεύγουσα στην υπόθεση της κύριας δίκης ελάμβανε χωρίς κανένα περιορισμό την αμοιβή της, δηλαδή τις μηνιαίες αποδοχές και τα δώρα βάσει του άρθρου 3, παράγραφος 2, του GehG. Αντιθέτως, λόγω της απαγορεύσεως εργασίας στην οποία ενέπιπτε, δεν δικαιούνταν πλέον να παράσχει υπηρεσίες εφημερίας και, ως εκ τούτου, δεν δικαιούνταν επιδόματος εφημερίας για το εν λόγω χρονικό διάστημα. Κατά τον εργοδότη, το επίδομα εφημερίας πρέπει να αντιστοιχεί επακριβώς στην έκταση των πράγματι παρεχομένων υπηρεσιών και δεν συνιστά κατ' αποκοπή πρόσθετη αμοιβή. Σε καμία περίπτωση το εν λόγω επίδομα δεν μπορεί να υπολογισθεί μηνιαίως βάσει μέσου όρου.

23 Η προσφεύγουσα στην υπόθεση της κύριας δίκης άσκησε ενώπιον του αιτούντος δικαστηρίου προσφυγή κατά της αποφάσεως του Bundesminister της 9ης Μαΐου 2005, με την οποία απορρίφθηκε το αίτημα διατηρήσεως του επίμαχου επιδόματος, επικαλούμενη την αρχή του δικαίου της Ένωσης περί ισότητας των αμοιβών μεταξύ ανδρών και γυναικών.

24 Ενώπιον του αιτούντος δικαστηρίου, ο Bundesminister υποστηρίζει ότι η άνευ περιορισμών συνέχιση της καταβολής στην προσφεύγουσα στην υπόθεση της κύριας δίκης των αποδοχών που αντιστοιχούν στον βαθμό του πανεπιστημιακού βοηθού καθώς και των δώρων που προβλέπει το άρθρο 3, παράγραφος 2, του GehG, κατά τη διάρκεια της απαγορεύσεως εργασίας στην οποία αυτή ενέπιπτε, συνάδει πλήρως προς τα άρθρα 141 ΕΚ και 1 της οδηγίας 75/117/ΕΟΚ του Συμβουλίου, της 10ης Φεβρουαρίου 1975, περί προσεγγίσεως των νομοθεσιών των κρατών μελών που αφορούν την εφαρμογή της αρχής της ισότητας των αμοιβών μεταξύ εργαζομένων ανδρών και γυναικών (ΕΕ ειδ. έκδ. 05/002, σ. 42). Μολονότι η απόφαση της 30ής Μαρτίου 2004, C-147/02, Alabaster (Συλλογή 2004, σ. I-3101) διευκρίνισε την αρχή της απαγορεύσεως των διακρίσεων στο πλαίσιο της αυξήσεως των αποδοχών εν γένει, το δικαίωμα που επικαλείται η ενδιαφερόμενη δεν αφορά τις τακτικές μηνιαίες αποδοχές της, δηλαδή τον μισθό αναφοράς της, ούτε εν γένει αύξηση των εν λόγω αποδοχών.

25 Ο καθού στην υπόθεση της κύριας δίκης υπογραμμίζει επίσης ότι, αντιθέτως προς το δώρο Χριστουγέννων που αποτέλεσε το αντικείμενο της υποθέσεως C-333/97, επί της οποίας εκδόθηκε η απόφαση της 21ης Οκτωβρίου 1999, Lewen (Συλλογή 1999, σ. I-7243), η υπό κρίση υπόθεση αφορά επίδομα εφημερίας, το οποίο καταβάλλεται βάσει των πράγματι παρεχομένων ανά περίπτωση υπηρεσιών. Μια τέτοιου είδους πρόσθετη παροχή σκοπεί αποκλειστικώς στην ανταμοιβή της πρόσθετης εργασίας που εκτελεί ο εργαζόμενος, όταν καλείται συγκεκριμένως να παράσχει τις εν λόγω υπηρεσίες εκτός του προβλεπομένου στο οργανόγραμμα συνήθους ωραρίου εργασίας του. Όταν ο εργαζόμενος δεν καλείται να παράσχει υπηρεσίες εφημερίας, δεν μπορεί να αξιώνει την καταβολή επιδόματος εφημερίας, ανεξαρτήτως της παροχής των εν λόγω υπηρεσιών στο πλαίσιο της συνήθους εργασίας του.

26 Δεν αμφισβητείται ότι η προσφεύγουσα στην υπόθεση της κύριας δίκης παρείχε υπηρεσίες εφημερίας κατά την περίοδο αναφοράς του άρθρου 14, παράγραφος 1, του MSchG, πριν αρχίσει η περίοδος κατά την οποία απαγορευόταν να εργαστεί βάσει του άρθρου 3, παράγραφος 3, του νόμου αυτού και ότι έλαβε για τις εν λόγω υπηρεσίες επίδομα, το οποίο υπολογίστηκε σύμφωνα με το άρθρο 17 bis του GehG.

27 Εκτιμώντας ότι δεν μπορεί να αποφανθεί με σαφήνεια επί των ζητημάτων που τίθενται στην υπόθεση της οποίας έχει επιληφθεί, ιδίως σε σχέση με το άρθρο 11, σημεία 1 έως 3, της οδηγίας 92/85, το Verwaltungsgerichtshof αποφάσισε να αναστείλει την ενώπιόν του διαδικασία και να υποβάλει στο Δικαστήριο τα ακόλουθα προδικαστικά ερωτήματα:

«1) α) Έχει το άρθρο 11, σημεία 1, 2 και 3, της οδηγίας [92/85] άμεσο αποτέλεσμα;

β) Σε περίπτωση που οι ανωτέρω διατάξεις έχουν άμεσο αποτέλεσμα, έχουν την έννοια ότι, κατά τη διάρκεια της περιόδου που απαγορεύεται η εργασία εγκύων και/ή κατά τη διάρκεια της άδειας μητρότητας, υφίσταται αξίωση για συνέχιση της καταβολής "επιδόματος εφημερίας";

γ) Ισχύει τούτο, εν πάση περιπτώσει, και στην περίπτωση που κράτος μέλος αποφασίσει να θεσπίσει σύστημα διατηρήσεως των "αποδοχών" στις οποίες περιλαμβάνεται, καταρχήν, το συνολικό εισόδημα, πλην, εντούτοις, των καλουμένων (κατά το άρθρο 15 του [GehG]) πρόσθετων αμοιβών που οφείλονται για σχετικώς παρεχόμενες υπηρεσίες (και εξαρτώνται από την εκτέλεση αυτών των καθηκόντων), όπως το επίμαχο εν προκειμένω "επίδομα εφημερίας";

2) Πρέπει άλλως, στην περίπτωση που οι ανωτέρω διατάξεις δεν έχουν άμεσο αποτέλεσμα, να μεταφερθούν αυτές από τα κράτη μέλη στο εσωτερικό τους δίκαιο κατά τέτοιο τρόπο ώστε εργαζόμενη, η οποία κατά τη διάρκεια της περιόδου που απαγορεύεται να εργαστεί λόγω εγκυμοσύνης και/ή κατά τη διάρκεια της άδειας μητρότητας δεν μπορεί να παρέχει πλέον υπηρεσίες εφημερίας, να διατηρεί το δικαίωμα λήψεως επιδόματος για τέτοιου είδους υπηρεσίες;»

Επί του παραδεκτού της αιτήσεως για την έκδοση προδικαστικής αποφάσεως σε σχέση με το άρθρο 11, σημείο 1, της οδηγίας 92/85

28 Επιβάλλεται, καταρχάς, η διαπίστωση ότι η Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων αμφισβητεί το παραδεκτό των προδικαστικών ερωτημάτων σε σχέση με το άρθρο 11, σημείο 1, της οδηγίας 92/85, εκφράζοντας αμφιβολίες όσον αφορά τη λυσιτέλειά τους για την επίλυση της διαφοράς της κύριας δίκης. Η Επιτροπή φρονεί ότι η διάταξη αυτή δεν είναι σχετική εν προκειμένω, καθόσον το ζήτημα που τίθεται στην εν λόγω διαφορά δεν αφορά τα δικαιώματα που προβλέπουν τα άρθρα 5, 6 και 7 της οδηγίας, αλλά μόνον το ύψος της αμοιβής που οφείλεται στην προσφεύγουσα κατά το διάστημα που αυτή απουσίαζε από την εργασία της λόγω της εγκυμοσύνης της και της ακολούθως χορηγηθείσας άδειας μητρότητας.

29 Συναφώς, πρέπει να υπομνησθεί ότι, κατά πάγια νομολογία, εναπόκειται αποκλειστικώς στο εθνικό δικαστήριο, το οποίο έχει επιληφθεί της διαφοράς και φέρει την ευθύνη της δικαστικής αποφάσεως που πρόκειται να εκδοθεί, να εκτιμήσει, λαμβανομένων υπόψη των ιδιαίτερων χαρακτηριστικών της υποθέσεως που εκκρεμεί ενώπιόν του, αφενός, αν η έκδοση προδικαστικής αποφάσεως είναι αναγκαία προκειμένου να μπορέσει να εκδώσει τη δική του απόφαση και, αφετέρου, αν τα ερωτήματα που υποβάλλει στο Δικαστήριο είναι λυσιτελή (βλ., μεταξύ άλλων, αποφάσεις της 15ης Δεκεμβρίου 1995, C-415/93, Bosman, Συλλογή 1995, σ. I-4921, σκέψη 59, και της 26ης Ιουνίου 2007, C-305/05, Ordre des barreaux francophones et germanophones κ.λπ., Συλλογή 2007, σ. I-5305, σκέψη 18).

30 Εντούτοις, το Δικαστήριο έχει κρίνει ότι αδυνατεί να απαντήσει σε προδικαστικό ερώτημα υποβληθέν από εθνικό δικαστήριο, όταν προδήλως προκύπτει ότι η ερμηνεία ή η εκτίμηση του κύρους ενός κανόνα της Ένωσης που ζητεί το εθνικό δικαστήριο δεν έχει καμία σχέση με το υποστατό ή το αντικείμενο της διαφοράς της κύριας δίκης, όταν το πρόβλημα είναι υποθετικής φύσεως ή, επίσης, όταν το Δικαστήριο δεν διαθέτει τα πραγματικά ή νομικά στοιχεία που είναι αναγκαία προκειμένου να δώσει χρήσιμη απάντηση στα ερωτήματα που του υποβλήθηκαν (βλ. προπαρατεθείσα απόφαση Bosman, σκέψη 61, και απόφαση της 13ης Ιουλίου 2000, C-36/99, Idéal tourisme, Συλλογή 2000, σ. I-6049, σκέψη 20).

31 Εξάλλου, είναι απολύτως απαραίτητο το εθνικό δικαστήριο να παράσχει ορισμένες, τουλάχιστον, διευκρινίσεις σε σχέση με τους λόγους για τους οποίους επέλεξε τις διατάξεις του δικαίου της Ένωσης, των οποίων την ερμηνεία ζητεί, καθώς και με τον σύνδεσμο που υφίσταται μεταξύ των διατάξεων αυτών και της εφαρμοζόμενης επί της διαφοράς της κύριας δίκης εθνικής νομοθεσίας (βλ., μεταξύ άλλων, απόφαση της 6ης Μαρτίου 2007, C-338/04, C-359/04 και C-360/04, Placanica κ.λπ., Συλλογή 2007, σ. I-1891, σκέψη 34).

32 Στην υπόθεση της κύριας δίκης, η απόφαση περί παραπομπής διαπιστώνει ότι η προσφεύγουσα έπαυσε να εργάζεται κατά τη διάρκεια της εγκυμοσύνης της, κατ' εφαρμογήν της διατάξεως του άρθρου 3, παράγραφος 3, του MSchG, κατά την οποία μια έγκυος δεν μπορεί να εργάζεται κατά τη διάρκεια της εγκυμοσύνης της, όταν από πιστοποιητικό ιατρού εργασίας ή ιατρού της επιθεωρήσεως εργασίας, το οποίο προσκομίζει, προκύπτει ότι, αν συνεχίσει να εργάζεται, θέτει σε κίνδυνο τη ζωή ή την υγεία αυτής ή του κυοφορουμένου.

33 Με τα ερωτήματά του που αφορούν το άρθρο 11, σημεία 1 έως 3, της οδηγίας 92/85, το αιτούν δικαστήριο ζητεί να καθορισθεί η αμοιβή που δικαιούται η εργαζόμενη αυτή κατά τη διάρκεια διακοπής της εργασίας της λόγω εγκυμοσύνης, βάσει του άρθρου 5, παράγραφος 3, της οδηγίας αυτής, καθώς και κατά τη διάρκεια της άδειας μητρότητας που προβλέπει το άρθρο 8 της οδηγίας αυτής.

34 Πρέπει να υπομνησθεί ότι τα άρθρα 4, παράγραφος 1, και 5 της οδηγίας 92/85 σκοπούν να εξασφαλίσουν ιδιαίτερη προστασία στις έγκυες, λεχώνες ή γαλουχούσες εργαζόμενες έναντι οποιασδήποτε δραστηριότητας που μπορεί να ενέχει ειδικούς κινδύνους για την ασφάλεια ή την υγεία τους ή να έχει αρνητικό αντίκτυπο στην εγκυμοσύνη ή στη γαλουχία (απόφαση της 27ης Φεβρουαρίου 2003, C-320/01, Busch, Συλλογή 2003, σ. I-2041, σκέψη 42). Ο νομοθέτης της Ένωσης θέσπισε, με την οδηγία αυτή, μια διαδικασία αξιολογήσεως και γνωστοποιήσεως των κινδύνων, καθώς και την απαγόρευση ασκήσεως ορισμένων δραστηριοτήτων από τις εν λόγω εργαζόμενες (βλ., συναφώς, απόφαση της 1ης Φεβρουαρίου 2005, C-203/03, Επιτροπή κατά Αυστρίας, Συλλογή 2005, σ. I-935, σκέψη 44).

35 Όταν από τα αποτελέσματα της αξιολογήσεως των κινδύνων, κατά το άρθρο 4 της οδηγίας 92/85, προκύπτει κίνδυνος για την ασφάλεια ή την υγεία και αντίκτυπος στην εγκυμοσύνη ή στη γαλουχία εργαζομένης, το άρθρο 5, παράγραφοι 1 και 2, της οδηγίας αυτής προβλέπει ότι ο εργοδότης οφείλει να προσαρμόσει προσωρινώς τις συνθήκες εργασίας και/ή τον χρόνο εργασίας της ή, εάν η εν λόγω προσαρμογή είναι τεχνικώς ή αντικειμενικώς αδύνατη ή αν για λόγους δεόντως αιτιολογημένους δεν είναι εύλογο να απαιτηθεί, να της εξασφαλίσει άλλη θέση εργασίας.

36 Μόνο στην περίπτωση που είναι, επίσης, αδύνατη η αλλαγή της θέσης εργασίας, το άρθρο 5, παράγραφος 3, της εν λόγω οδηγίας προβλέπει ότι η οικεία εργαζόμενη απαλλάσσεται από την εργασία της, σύμφωνα με τις εθνικές νομοθεσίες και/ή πρακτικές, καθ' όλο το διάστημα που είναι αναγκαίο για την προστασία της ασφάλειας ή της υγείας της (απόφαση της 19ης Νοεμβρίου 1998, C-66/96, Høj Pedersen κ.λπ., Συλλογή 1998, σ. I-7327, σκέψη 57, και σημερινή απόφαση C-471/08, Parviainen, Συλλογή 2010, σ. I-6533, σκέψη 32).

37 Με την απόφαση περί παραπομπής, το Verwaltungsgerichtshof παρέθεσε τις διατάξεις των άρθρων 4 και 5 της οδηγίας 92/85 περί αξιολογήσεως των κινδύνων και λήψεως μέτρων κατόπιν της εν λόγω αξιολογήσεως και υπέβαλε τα προδικαστικά ερωτήματα που αφορούν το άρθρο 11, σημείο 1, της οδηγίας αυτής, διάταξη η οποία παραπέμπει στο εν λόγω άρθρο 5.

38 Κατά την επ' ακροατηρίου συζήτηση ενώπιον του Δικαστηρίου, η Αυστριακή Κυβέρνηση, απαντώντας στα εν λόγω υποβληθέντα ερωτήματα, επιβεβαίωσε ότι, κατά το άρθρο 3, παράγραφος 3, του MSchG, απαγορεύεται στις εγκύους να εργάζονται όταν η άσκηση της επαγγελματικής δραστηριότητάς τους θέτει σε κίνδυνο την υγεία ή τη ζωή αυτών ή του κυοφορουμένου. Κατά την εν λόγω κυβέρνηση, πρόκειται για διάταξη εφαρμοζόμενη συχνά σε εγκύους ηλικίας άνω των 30 ή 35 ετών, με την οποία τους παρέχεται η δυνατότητα να σταματήσουν να εργάζονται πριν από την έναρξη της συνήθους άδειας μητρότητας προκειμένου να αποφευχθούν επιπλοκές. Δεν πρόκειται για απαγόρευση συνδεόμενη με την επαγγελματική δραστηριότητα, αλλά για απαγόρευση εξαρτώμενη από την προσωπική κατάσταση της εγκύου και τη φυσική κατάστασή της.

39 Στο αιτούν δικαστήριο εναπόκειται να εκτιμήσει αν η προσφεύγουσα στην υπόθεση της κύριας δίκης έπασχε, κατά τη διάρκεια της εγκυμοσύνης της, από ασθένεια ή είχε επιπλοκές συνδεόμενες με την εγκυμοσύνη της ή αν απαλλάχθηκε από την εργασία της προκειμένου να εξασφαλισθεί η ασφάλεια ή η υγεία της, λόγω ενδεχόμενου επαγγελματικού κινδύνου, ο οποίος θα έθετε σε κίνδυνο την ασφάλεια ή την υγεία της ή την υγεία του κυοφορουμένου.

40 Εντούτοις πρέπει να επισημανθεί ότι, εν πάση περιπτώσει, στις εν λόγω δύο επίμαχες περιπτώσεις, ο λόγος διακοπής της εργασίας κατά τη διάρκεια της εγκυμοσύνης είναι ο ίδιος, δηλαδή η προστασία της ασφάλειας ή της υγείας της εγκύου εργαζομένης ή του κυοφορουμένου. Εξάλλου, το άρθρο 11, σημείο 1, της οδηγίας 92/85 είναι η μόνη διάταξη αυτής η οποία αφορά το εισόδημα που δικαιούται η έγκυος εργαζόμενη κατά τη διάρκεια της εγκυμοσύνης της.

41 Καθόσον, αφενός, δεν προκύπτει προδήλως ότι η ζητούμενη από το αιτούν δικαστήριο ερμηνεία του άρθρου 11, σημείο 1, της οδηγίας 92/85 δεν έχει καμία σχέση με το υποστατό ή το αντικείμενο της διαφοράς της κύριας δίκης και, αφετέρου, το Δικαστήριο διαθέτει επαρκή στοιχεία για την ερμηνεία των διατάξεων της οδηγίας αυτής που αφορούν την περίπτωση η οποία αποτελεί αντικείμενο της διαφοράς της κύριας δίκης, δεν πρέπει, αντιθέτως προς όσα υποστηρίζει η Επιτροπή, να κριθούν απαράδεκτα τα προδικαστικά ερωτήματα που αφορούν την εν λόγω διάταξη.

42 Υπό τις περιστάσεις αυτές, η αίτηση εκδόσεως προδικαστικής αποφάσεως πρέπει να κριθεί παραδεκτή σε σχέση με το άρθρο 11, σημείο 1, της οδηγίας 92/85.

Επί των προδικαστικών ερωτημάτων

Επί του πρώτου ερωτήματος, στοιχείο α΄, περί του αμέσου αποτελέσματος του άρθρου 11, σημεία 1 έως 3, της οδηγίας 92/85

43 Με το πρώτο ερώτημά του, στοιχείο α΄, το αιτούν δικαστήριο ζητεί, κατ' ουσία, να διευκρινισθεί αν το άρθρο 11, σημεία 1 έως 3, της οδηγίας 92/85 έχει άμεσο αποτέλεσμα και παρέχει στους ιδιώτες δικαιώματα, τα οποία μπορούν να επικαλούνται έναντι του κράτους μέλους που δεν μετέφερε ή μετέφερε πλημμελώς την εν λόγω οδηγία στο εθνικό δίκαιο και τα οποία οφείλουν να προστατεύουν τα εθνικά δικαστήρια.

44 Κατά πάγια νομολογία του Δικαστηρίου, σε όλες τις περιπτώσεις που οι διατάξεις μιας οδηγίας είναι, από άποψη περιεχομένου, απαλλαγμένες αιρέσεων και αρκούντως ακριβείς, οι ιδιώτες μπορούν να τις επικαλούνται έναντι του κράτους ενώπιον των εθνικών δικαστηρίων, είτε όταν το κράτος αυτό παρέλειψε να μεταφέρει εμπροθέσμως την οδηγία στο εσωτερικό δίκαιο είτε όταν προέβη σε πλημμελή μεταφορά της (βλ., μεταξύ άλλων, αποφάσεις της 19ης Ιανουαρίου 1982, 8/81, Becker, Συλλογή 1982, σ. 53, σκέψη 25· της 17ης Σεπτεμβρίου 1996, C-246/94 έως C-249/94, Cooperativa Agricola Zootecnica S. Antonio κ.λπ., Συλλογή 1996, σ. I-4373, σκέψη 17, και της 17ης Ιουλίου 2008, C-226/07, Flughafen Köln/Bonn, Συλλογή 2008, σ. I-5999, σκέψη 23 και εκεί παρατιθέμενη νομολογία).

45 Μια διάταξη του δικαίου της Ένωσης είναι απαλλαγμένη αιρέσεων, όταν θεσπίζει υποχρέωση η οποία δεν συνοδεύεται από καμία επιφύλαξη ούτε απαιτείται για την εκτέλεσή της ή την επαγωγή των αποτελεσμάτων της η έκδοση κάποιας πράξεως, είτε των οργάνων της Ένωσης είτε των κρατών μελών. Μια διάταξη είναι αρκούντως ακριβής ώστε να μπορούν να την επικαλεστούν οι ιδιώτες και να την εφαρμόσει το δικαστήριο, όταν θεσπίζει υποχρέωση χωρίς διφορούμενη διατύπωση (βλ., μεταξύ

άλλων, προπαρατεθείσα απόφαση Cooperativa Agricola Zootecnica S. Antonio κ.λπ., σκέψη 19 και απόφαση της 26ης Οκτωβρίου 2006, C-317/05, Pohl-Boskamp, Συλλογή 2006, σ. I-10611, σκέψη 41).

46 Το άρθρο 11, σημεία 1 έως 3, της οδηγίας 92/85 πληροί τα κριτήρια αυτά, δεδομένου ότι θεσπίζει εις βάρος των κρατών μελών, χωρίς διφορούμενη διατύπωση, συγκεκριμένη υποχρέωση επιτεύξεως αποτελέσματος συνισταμένου στην εξασφάλιση, κατόπιν προσαρμογής των συνθηκών εργασίας, προσωρινής τοποθετήσεως σε άλλη θέση εργασίας, αλλά και κατά τη διάρκεια της απουσίας από την εργασία λόγω εγκυμοσύνης βάσει των άρθρων 5 έως 7 της οδηγίας αυτής και της άδειας μητρότητας που προβλέπει το άρθρο 8 της οδηγίας αυτής, των δικαιωμάτων που συνδέονται με τη σύμβαση εργασίας των εγκύων, λεχώνων και γαλουχουσών εργαζομένων καθώς και της διατηρήσεως αμοιβής και/ή του ευεργετήματος κατάλληλου επιδόματος.

47 Ασφαλώς, το άρθρο 11, σημείο 1, της οδηγίας 92/85 προβλέπει για τις εγκύους εργαζόμενες στις περιπτώσεις του άρθρου 5 της εν λόγω οδηγίας, δηλαδή τις ενδιαφερόμενες για προσωρινή προσαρμογή των συνθηκών εργασίας τους, προσωρινή τοποθέτηση σε άλλη θέση εργασίας ή, στην έσχατη περίπτωση, για απαλλαγή από την εργασία τους, ότι το εισόδημα αυτό πρέπει να εξασφαλίζεται σύμφωνα με τις εθνικές νομοθεσίες και/ή πρακτικές.

48 Εντούτοις, ο σαφής και απαλλαγμένος αιρέσεων χαρακτήρας του άρθρου 11, σημείο 1, της οδηγίας 92/85 δεν επηρεάζεται από την παραπομπή στην εθνική νομοθεσία και στις εθνικές πρακτικές. Συγκεκριμένα, μολονότι η διάταξη αυτή παρέχει στα κράτη μέλη ορισμένο περιθώριο εκτιμήσεως, όσον αφορά τη θέσπιση των λεπτομερειών εφαρμογής της, τούτο δεν θίγει τον σαφή και απαλλαγμένο αιρέσεων χαρακτήρα της εν λόγω διατάξεως. Οι λεπτομέρειες αυτές ουδόλως δύνανται να θίξουν το περιεχόμενο του δικαιώματος που προβλέπει το άρθρο 11, σημείο 1 και, ως εκ τούτου, δεν μπορεί να εξαρτάται από τις λεπτομέρειες αυτές η υπόσταση και το περιεχόμενο του εν λόγω δικαιώματος (βλ. προπαρατεθείσα απόφαση Parviainen, σκέψη 55, και, όσον αφορά το άρθρο 10 της οδηγίας 92/85, απόφαση της 4ης Οκτωβρίου 2001,

C-438/99, Jiménez Melgar, Συλλογή 2001, σ. I-6915, σκέψεις 33 και 34· βλ. επίσης, κατ' αναλογία, αποφάσεις της 5ης Οκτωβρίου 2004, C-397/01 έως C-403/01, Pfeiffer κ.λπ., Συλλογή 2004, σ. I-8835, σκέψη 105, και της 15ης Απριλίου 2008, C-268/06, Impact, Συλλογή 2008, σ. I-2483, σκέψη 67).

49 Ομοίως, το άρθρο 11, σημείο 3, της οδηγίας 92/85 προβλέπει για τις εργαζόμενες που τελούν σε άδεια μητρότητας βάσει του άρθρου 8 της οδηγίας αυτής ότι το επίδομα που αναφέρεται στο σημείο 2, στοιχείο β', του εν λόγω άρθρου 11 κρίνεται κατάλληλο, εφόσον εξασφαλίζει αμοιβή ισοδύναμη τουλάχιστον προς εκείνη που θα εισέπραττε η ενδιαφερόμενη εργαζομένη σε περίπτωση διακοπής των δραστηριοτήτων της για λόγους συνδεδεμένους με την κατάσταση της υγείας της.

50 Εντούτοις, το γεγονός ότι, κατά το άρθρο 11, σημείο 3, της οδηγίας 92/85, τα εισοδήματα αυτά μπορούν να προβλεφθούν εντός ενός ενδεχομένου ανωτάτου ορίου καθοριζομένου από την εθνική νομοθεσία, με αποτέλεσμα το ύψος του επιδόματος αυτού να διαφέρει ενδεχομένως μεταξύ των κρατών μελών, δεν θίγει τον σαφή και απαλλαγμένο αιρέσεων χαρακτήρα της διατάξεως αυτής και του σημείου 2 του εν λόγω άρθρου. Καθόσον οι αποδοχές που πρέπει να εξασφαλίζονται σε εργαζόμενη τελούσα σε άδεια μητρότητας προβλέπονται εκ του νόμου, η εφαρμογή του ανωτάτου ορίου του άρθρου 11, σημείο 3, δεν επηρεάζει τη δυνατότητα εφαρμογής των σημείων 2 και 3 του άρθρου αυτού από δικαστή, στο πλαίσιο διαφοράς της οποίας έχει επιληφθεί, και κατά συνέπεια, δεν μπορεί να αναιρέσει τον χαρακτήρα της διατάξεως αυτής ως αρκούντως ακριβούς (βλ., κατ' αναλογία, προπαρατεθείσα απόφαση Impact, σκέψη 61).

51 Όσον αφορά τη δυνατότητα που παρέχεται στα κράτη μέλη, βάσει του άρθρου 11, σημείο 4, της οδηγίας 92/85, να εξαρτούν το δικαίωμα αμοιβής ή επιδόματος που προβλέπουν τα σημεία 1 και 2, στοιχείο β', του άρθρου αυτού, από την προϋπόθεση ότι η ενδιαφερόμενη εργαζόμενη πληροί τους προβλεπόμενους από τις εθνικές νομοθεσίες όρους προσβάσεως στα εν λόγω ευεργετήματα, πρέπει να επισημανθεί ότι οι ανωτέρω όροι προσβάσεως δεν θέτουν εν αμφιβόλω το κατ' ελάχιστον απαιτούμενο από το εν λόγω άρθρο 11, σημεία 1 έως 3, επίπεδο προστασίας, και επιδέχονται, εν πάση περιπτώσει, δικαστικό έλεγχο.

52 Ως εκ τούτου, επιβάλλεται η διαπίστωση ότι οι διατάξεις του άρθρου 11, σημεία 1 έως 3, της οδηγίας 92/85 πληρούν όλες τις απαιτούμενες προϋποθέσεις για να έχουν άμεσο αποτέλεσμα.

53 Υπό τις συνθήκες αυτές, στο πρώτο ερώτημα, στοιχείο α΄, πρέπει να δοθεί η απάντηση ότι το άρθρο 11, σημεία 1 έως 3, της οδηγίας 92/85 έχει άμεσο αποτέλεσμα και παρέχει στους ιδιώτες δικαιώματα, τα οποία μπορούν να επικαλούνται έναντι του κράτους μέλους που δεν μετέφερε ή μετέφερε πλημμελώς την οδηγία αυτή στο εθνικό δίκαιο και τα οποία οφείλουν να προστατεύουν τα εθνικά δικαστήρια.

Επί του πρώτου ερωτήματος, στοιχεία β΄ και γ΄, περί του δικαιώματος λήψεως επιδόματος εφημερίας

54 Με το πρώτο ερώτημά του, στοιχεία β΄ και γ΄, το αιτούν δικαστήριο ζητεί, κατ' ουσία, να διευκρινισθεί αν το άρθρο 11, σημεία 1 έως 3, της οδηγίας 92/85 έχει την έννοια ότι κατά τη διάρκεια της διακοπής ή της απαγορεύσεως εργασίας των εγκύων και/ή τελούντων σε άδεια μητρότητας εργαζομένων πρέπει να διατηρείται το δικαίωμα λήψεως του επιδόματος εφημερίας. Συναφώς, το αιτούν δικαστήριο ζητεί, μεταξύ άλλων, να διευκρινισθεί αν η απάντηση στο ερώτημα αυτό επηρεάζεται από το γεγονός ότι η επίμαχη εθνική ρύθμιση στην υπόθεση της κύριας δίκης προβλέπει το δικαίωμα της εργαζομένης εγκύου, η οποία απαλλάσσεται από την εργασία της κατά τη διάρκεια της εγκυμοσύνης ή της άδειας μητρότητας, να λαμβάνει αμοιβή ισοδύναμη προς τις μέσες αποδοχές της κατά την περίοδο αναφοράς προ της απουσίας της από την εργασία κατά τη διάρκεια της εγκυμοσύνης της καθώς και προ της ενάρξεως της άδειας μητρότητας, πλην του επιδόματος εφημερίας.

55 Πρέπει να διευκρινισθεί εκ προοιμίου ότι, με το ερώτημα αυτό, το αιτούν δικαστήριο θέτει το ζήτημα της εκτάσεως του δικαιώματος εγκύου εργαζομένης να λαμβάνει αμοιβή κατά τη διάρκεια δύο διακριτών περιόδων, δηλαδή, αφενός, κατά το χρονικό διάστημα διακοπής της εργασίας της λόγω εγκυμοσύνης και, αφετέρου, κατά το χρονικό διάστημα απαγορεύσεως της εργασίας που αντιστοιχεί στην άδεια μητρότητας.

56 Λόγω του γεγονότος ότι κατά τα ανωτέρω δύο χρονικά διαστήματα εφαρμόζονται διαφορετικές διατάξεις της οδηγίας 92/85, στο υποβληθέν από το αιτούν δικαστήριο ερώτημα πρέπει να δοθεί αυτοτελής απάντηση όσον αφορά την αμοιβή της εργαζομένης, αφενός, κατά τη διάρκεια της εγκυμοσύνης της και, αφετέρου, κατά τη διάρκεια της άδειας μητρότητας.

Επί του δικαιώματος λήψεως επιδόματος εφημερίας εκ μέρους εγκύου εργαζομένης, η οποία απαλλάσσεται από την εργασία της κατά τη διάρκεια της εγκυμοσύνης της λόγω κινδύνων για την ασφάλεια ή την υγεία.

57 Από το άρθρο 11, σημείο 1, της οδηγίας 92/85 προκύπτει ότι, στις περιπτώσεις που προβλέπουν τα άρθρα 5 έως 7 της οδηγίας αυτής, τα δικαιώματα που συνδέονται με τη σύμβαση εργασίας, συμπεριλαμβανομένης της διατηρήσεως αμοιβής και/ή του ευεργετήματος κατάλληλου επιδόματος των εγκύων, λεχώνων και/ή γαλουχουσών εργαζομένων πρέπει να εξασφαλίζονται σύμφωνα με τις εθνικές νομοθεσίες και/ή πρακτικές.

58 Αντιθέτως προς τις έγκυες εργαζόμενες του άρθρου 5, παράγραφοι 1 και 2, της οδηγίας 92/85, οι οποίες εξακολουθούν να εργάζονται και να εκτελούν τα καθήκοντα που τους ανέθεσε ο εργοδότης τους, η έγκυος εργαζόμενη της παραγράφου 3 του άρθρου αυτού απαλλάσσεται από την εργασία της καθ' όλη την περίοδο που είναι αναγκαία για να εξασφαλισθεί η προστασία της ασφάλειας και της υγείας αυτής αλλά και, σιωπηρώς, του κυοφορουμένου.

59 Ως εκ τούτου, όλα τα μέτρα προστασίας που προβλέπει το άρθρο 5 της οδηγίας 92/85 δεν λαμβάνονται κατόπιν σχετικού αιτήματος της εγκύου εργαζομένης, αλλά λόγω της εγκυμοσύνης της. Τα μέτρα αυτά είναι αποτέλεσμα αξιολογήσεως των κινδύνων και της απαγορεύσεως που θεσπίζουν το εν λόγω άρθρο 5 και οι σχετικές διατάξεις του εθνικού δικαίου και σκοπούν να αποτρέψουν κάθε κίνδυνο σχετικό με την ασφάλεια ή την υγεία της εν λόγω εργαζομένης ή του κυοφορουμένου. Κατά συνέπεια, μολονότι η αξιολόγηση των κινδύνων που οφείλει να διενεργήσει ο εργοδότης βάσει του άρθρου 4 της οδηγίας αυτής εξαρτάται από την εφαρμοστέα διάταξη του εν λόγω άρθρου 5, ο επιδιωκόμενος από την ανωτέρω οδηγία σκοπός της προστασίας των εγκύων εργαζομένων που προβλέπει το εν λόγω άρθρο παραμένει αμετάβλητος. Επιπροσθέτως, από το γράμμα του άρθρου αυτού προκύπτει ότι η τήρηση της ρητώς προβλεπόμενης σ' αυτό σειράς με την οποία πρέπει να λαμβάνονται τα οικεία μέτρα προστασίας και των προϋποθέσεων που καθορίζουν τη σειρά αυτή απόκειται στον εργοδότη.

60 Από το γράμμα του άρθρου 11, σημείο 1, της οδηγίας 92/85 και από τον σκοπό που επιδιώκει η οδηγία αυτή να προστατεύσει την ασφάλεια και την υγεία των εγκύων, λεχώνων και γαλουχουσών εργαζομένων προκύπτει ότι έγκυος εργαζόμενη, όπως η προσφεύγουσα στην υπόθεση της κύριας δίκης, η οποία απαλλάσσεται προσωρινώς από την εργασία της και στης οποίας τις αποδοχές κατά το προγενέστερο χρονικό διάστημα περιλαμβάνονται ο βασικός μισθός, ορισμένα δώρα και επίδομα εφημερίας για τις πρόσθετες ώρες που εργάστηκε πέραν του προβλεπομένου στο οργανόγραμμα συνήθους ωραρίου εργασίας, δεν δικαιούται, βάσει της διατάξεως αυτής, να λάβει το εν λόγω επίδομα εφημερίας.

61 Καταρχάς, μολονότι το επίδομα εφημερίας, στηριζόμενο επί της εργασιακής σχέσεως, συνιστά αμοιβή κατά την έννοια του άρθρου 141 ΕΚ, είναι γεγονός ότι το άρθρο 11, σημείο 1, της οδηγίας 92/85, στις περισσότερες από τις γλωσσικές αποδόσεις που υπήρχαν τον καιρό της έκδοσής της, κάνει λόγο για διατήρηση «αμοιβής» και όχι της «αμοιβής» της οικείας εργαζομένης.

62 Επιπροσθέτως, το άρθρο 11, σημείο 4, της οδηγίας αυτής ορίζει ότι τα κράτη μέλη έχουν τη δυνατότητα να εξαρτούν το δικαίωμα αμοιβής ή επιδόματος που προβλέπει το σημείο 1 του άρθρου αυτού από την προϋπόθεση ότι η οικεία εργαζόμενη πληροί τους προβλεπόμενους από την εθνική νομοθεσία όρους προσβάσεως στα ευεργετήματα αυτά.

63 Ακολούθως, το Δικαστήριο έχει αποφανθεί ότι τα πραγματικά στοιχεία που αφορούν τη φύση των παρεχομένων υπηρεσιών και τους όρους υπό τους οποίους παρέχονται οι υπηρεσίες αυτές μπορούν, ενδεχομένως, να θεωρηθούν ως αντικειμενικοί παράγοντες που δεν συνεπάγονται οποιαδήποτε διάκριση λόγω φύλου και μπορούν να δικαιολογήσουν ενδεχόμενες διαφορές που υφίστανται ως προς την αμοιβή μεταξύ των διαφόρων ομάδων εργαζομένων (βλ., συναφώς, στο πλαίσιο του άρθρου 141 ΕΚ, απόφαση της 30ής Μαρτίου 2000, C-236/98, JämO, Συλλογή 2000, σ. I-2189, σκέψη 52).

64 Στην υπόθεση της κύριας δίκης, βάσει των στοιχείων που διαθέτει το Δικαστήριο, το επίδομα εφημερίας καταβάλλεται στους εργαζομένους βάσει της διάρκειας των παρεχομένων υπηρεσιών στο πλαίσιο πρόσθετων ωρών εργασίας και της μέσης συνεισφοράς του οικείου εργαζομένου κατά τη διάρκεια της εφημερίας. Δεν αμφισβητείται ότι, κατά τη διάρκεια της απαγορεύσεως εργασίας λόγω εγκυμοσύνης, η έγκυος εργαζόμενη δεν παρέχει τις υπηρεσίες που θεμελιώνουν το δικαίωμα λήψεως του επιδόματος αυτού.

65 Όπως έκρινε το Δικαστήριο στις σκέψεις 49 και 61 της προπαρατεθείσας αποφάσεως Parviainen, στην περίπτωση εγκύου εργαζομένης, η οποία τοποθετείται προσωρινώς σε άλλη θέση εργασίας λόγω της εγκυμοσύνης της βάσει του άρθρου 5, παράγραφος 2, της οδηγίας 92/85, τα κράτη μέλη και, ενδεχομένως, οι κοινωνικοί εταίροι δεν οφείλουν, δυνάμει του άρθρου 11, σημείο 1, της ανωτέρω οδηγίας, να συνεχίσουν να καταβάλλουν, κατά τη διάρκεια της εν λόγω προσωρινής τοποθετήσεως, το μέρος των αποδοχών ή τα δώρα που εξαρτώνται από την εκ μέρους της οικείας εργαζομένης εκτέλεση συγκεκριμένων καθηκόντων υπό ειδικές συνθήκες και σκοπούν, κατ' ουσίαν, να αντισταθμίσουν τα προβλήματα που συνδέονται με την εκτέλεση αυτών των καθηκόντων. Το ίδιο ισχύει και στην περίπτωση εγκύου εργαζομένης η οποία απαλλάσσεται από την εργασία της βάσει του άρθρου 5, παράγραφος 3, της εν λόγω οδηγίας και των σχετικών διατάξεων του εθνικού δικαίου.

66 Τέλος, το άρθρο 11, σημείο 1, της οδηγίας 92/85 παραπέμπει ρητώς στις εθνικές νομοθεσίες και/ή πρακτικές.

67 Όπως προκύπτει από τη σκέψη 48 της παρούσας αποφάσεως, η εν λόγω διάταξη παρέχει στα κράτη μέλη ορισμένη ευχέρεια εκτιμήσεως κατά τον καθορισμό των προϋποθέσεων ασκήσεως και εφαρμογής του δικαιώματος λήψεως αποδοχών που έχουν οι έγκυες εργαζόμενες βάσει του άρθρου 5, παράγραφος 3, της οδηγίας 92/85. Εναπόκειται, συνεπώς, στα κράτη μέλη να ορίσουν τον τρόπο εφαρμογής του εν λόγω δικαιώματος χωρίς, εντούτοις, να μπορούν να εξαρτούν από οποιονδήποτε όρο αυτή καθαυτή τη γένεση του δικαιώματος αυτού, το οποίο απορρέει ευθέως από την εν λόγω οδηγία και τη σχέση εργασίας μεταξύ της εγκύου εργαζομένης και του εργοδότη της (βλ., κατ' αναλογία, απόφαση της 26ης Ιουνίου 2001, C-173/99, BECTU, Συλλογή 2001, σ. I-4881, σκέψη 53, καθώς και προπαρατεθείσα απόφαση Parviainen, σκέψη 55).

68 Η εκ μέρους των κρατών μελών και, ενδεχομένως, των κοινωνικών εταίρων άσκηση αυτής της ευχέρειας εκτιμήσεως κατά τον καθορισμό των αποδοχών που δικαιούται έγκυος εργαζόμενη η οποία απαλλάσσεται προσωρινώς από την εργασία της λόγω εγκυμοσύνης δεν μπορεί, αφενός, να θίγει τον επιδιωκόμενο από την οδηγία 92/85 σκοπό της προστασίας της ασφάλειας και της υγείας των εγκύων εργαζομένων, ούτε, αφετέρου, να αγνοεί το γεγονός ότι η απαλλαγή αυτή συνιστά έσχατο μέτρο προστασίας, το οποίο επιβάλλεται μόνο στην περίπτωση που η προσωρινή τοποθέτησή της σε άλλη θέση είναι τεχνικώς και/ή αντικειμενικώς αδύνατη ή δεν είναι εύλογο να απαιτηθεί για λόγους δεόντως αιτιολογημένους.

69 Συγκεκριμένα, όπως προκύπτει από τη δέκατη έκτη αιτιολογική σκέψη της οδηγίας 92/85, τα μέτρα οργανώσεως της εργασίας που αποβλέπουν στην προστασία της υγείας των εγκύων, λεχώνων ή γαλουχουσών εργαζομένων δεν θα έχουν πρόσφορα αποτελέσματα, εάν δεν συνοδεύονται από τη διατήρηση δικαιωμάτων σχετιζομένων με τη σύμβαση εργασίας, συμπεριλαμβανομένης της διατηρήσεως αμοιβής και/ή του ευεργετήματος κατάλληλου επιδόματος.

70 Όσον αφορά τις εγκύους εργαζόμενες οι οποίες απαλλάσσονται, ως έσχατη λύση, από την εργασία τους βάσει του άρθρου 5, παράγραφος 3, της οδηγίας αυτής, τα κράτη μέλη ή, ενδεχομένως, οι κοινωνικοί εταίροι μπορούν να τους εξασφαλίσουν εισόδημα με τη μορφή κατάλληλου επιδόματος, αμοιβής ή αμφοτέρων, αλλά οι επιλογές στις οποίες θα προβούν συναφώς και το καθορισθέν ύψος του εισοδήματος αυτού δεν πρέπει να περιορίζουν τα ανωτέρω πρόσφορα αποτελέσματα.

71 Είναι προφανές ότι η πρακτική αποτελεσματικότητα της οδηγίας 92/85 και οι σκοποί που αυτή επιδιώκει δεν θα μπορούσαν να διασφαλισθούν εάν ο εργοδότης είχε, λόγω του καθορισμού μειωμένου εισοδήματος βάσει του άρθρου 11, σημείο 1, της οδηγίας αυτής, τη δυνατότητα να στηριχθεί στο άρθρο 5, παράγραφος 3, της ανωτέρω οδηγίας προκειμένου να μειώσει την οικονομική ζημία που θα μπορούσε να υποστεί εξαιτίας της απουσίας της εγκύου εργαζομένης κατά τη διάρκεια της εγκυμοσύνης της.

72 Όταν τα κράτη μέλη και, ενδεχομένως, οι κοινωνικοί εταίροι επιλέγουν, σύμφωνα με το άρθρο 11, σημείο 1, της οδηγίας 92/85, να εξασφαλίσουν σε έγκυο εργαζόμενη η οποία απαλλάσσεται από την εργασία της ή δεν επιτρέπεται να εργαστεί βάσει του άρθρου 5, παράγραφος 3, της οδηγίας αυτής εισόδημα με τη μορφή αμοιβής, κατάλληλου επιδόματος ή αμφοτέρων, στο εισόδημα αυτό πρέπει, εν πάση περιπτώσει, να περιλαμβάνεται ο μηνιαίος βασικός μισθός της εργαζομένης αυτής καθώς και τα στοιχεία της αμοιβής ή τα δώρα που συνδέονται με την επαγγελματική θέση της, η οποία ουδόλως τίθεται εν αμφιβόλω λόγω της ανωτέρω απαλλαγής από την εργασία, όπως δώρα που συνδέονται με την ιδιότητά της ως προϊσταμένης, την αρχαιότητα και τα επαγγελματικά προσόντα της (βλ., συναφώς, προπαρατεθείσα απόφαση Parviainen, σκέψη 60).

73 Κάθε άλλη ερμηνεία του άρθρου 11, σημείο 1, της οδηγίας 92/85 σχετικά με το δικαίωμα των εγκύων εργαζομένων του άρθρου 5 της οδηγίας αυτής να λαμβάνουν αποδοχές θα περιόριζε την πρακτική αποτελεσματικότητα της διατάξεως αυτής και θα καθιστούσε σε μεγάλο βαθμό την εν λόγω οδηγία κενή περιεχομένου.

74 Από τα στοιχεία που έχει στη διάθεσή του το Δικαστήριο προκύπτει ότι η αμοιβή που δικαιούται έγκυος εργαζόμενη η οποία απαγορεύεται να εργάζεται κατά τη διάρκεια της εγκυμοσύνης της βάσει του άρθρου 3, παράγραφος 3, του MSchG υπολογίζεται σύμφωνα με το άρθρο 14, παράγραφοι 1 και 2, του νόμου αυτού. Κατά τις εν λόγω διατάξεις, η έγκυος εργαζόμενη δικαιούται να λαμβάνει αμοιβή ισοδύναμη προς τις μέσες αποδοχές της κατά τη διάρκεια των δεκατριών εβδομάδων προ της ενάρξεως της απαγορεύσεως εργασίας. Εντούτοις, τα επιδόματα εφημερίας που δικαιούνταν η εργαζόμενη κατά την εν λόγω περίοδο αναφοράς δεν λαμβάνονται υπόψη κατά τον υπολογισμό των ανωτέρω μέσων αποδοχών της.

75 Για τους λόγους που εκτίθενται στις σκέψεις 60 έως 67 της παρούσας αποφάσεως, η αφαίρεση του επιδόματος εφημερίας από τις αποδοχές που δικαιούται να αξιώσει η έγκυος εργαζόμενη, η οποία απαλλάσσεται προσωρινώς από την εργασία της κατά τη διάρκεια της εγκυμοσύνης της, δεν μπορεί να κριθεί αντίθετη προς το άρθρο 11, σημείο 1, της οδηγίας 92/85.

76 Κατόπιν των προεκτεθέντων, στο αιτούν δικαστήριο πρέπει να δοθεί η απάντηση ότι το άρθρο 11, σημείο 1, της οδηγίας 92/85 έχει την έννοια ότι δεν απαγορεύει εθνική ρύθμιση προβλέπουσα ότι έγκυος εργαζόμενη η οποία απαλλάσσεται προσωρινώς από την εργασία της λόγω της εγκυμοσύνης της δικαιούται να λαμβάνει αμοιβή ισοδύναμη προς τις μέσες αποδοχές της κατά την περίοδο αναφοράς προ της ενάρξεως της εγκυμοσύνης της, πλην του επιδόματος εφημερίας.

Επί του δικαιώματος λήψεως επιδόματος εφημερίας εκ μέρους εργαζομένης τελούσας σε άδεια μητρότητας

77 Το αιτούν δικαστήριο ζητεί, επίσης, να διευκρινισθεί αν το άρθρο 11, σημεία 2 και 3, της οδηγίας 92/85 έχει την έννοια ότι απαγορεύει εθνική ρύθμιση, η οποία προβλέπει ότι εργαζόμενη τελούσα σε άδεια μητρότητας δικαιούται να λαμβάνει αμοιβή ισοδύναμη προς τις μέσες αποδοχές της κατά την περίοδο αναφοράς προ της ενάρξεως της εν λόγω άδειας, πλην του επιδόματος εφημερίας.

78 Όπως προκύπτει από τις σκέψεις 61 και 64 της παρούσας αποφάσεως, το επίδομα εφημερίας εμπίπτει στην έννοια της αμοιβής του άρθρου 141 ΕΚ, καθόσον στηρίζεται στη σχέση εργασίας και καταβάλλεται στον εργαζόμενο βάσει της διάρκειας των παρεχομένων υπηρεσιών στο πλαίσιο πρόσθετων ωρών εργασίας και της μέσης συνεισφοράς του οικείου εργαζομένου κατά τη διάρκεια της εφημερίας.

79 Εντούτοις, τούτο δεν σημαίνει ότι εργαζόμενη η οποία απουσιάζει από την εργασία της λόγω άδειας μητρότητας δικαιούται, βάσει του άρθρου 11, σημεία 2 και 3, της οδηγίας 92/85, όλα τα δώρα και επιδόματα που λαμβάνει μηνιαίως όταν εργάζεται και εκτελεί τα καθήκοντα που της ανατέθηκαν από τον εργοδότη της.

80 Συγκεκριμένα, κατά τη νομολογία του Δικαστηρίου, οι εργαζόμενες που τυγχάνουν αδείας μητρότητας προβλεπομένης από την εθνική νομοθεσία τελούν σε ιδιάζουσα κατάσταση επιβάλλουσα την παροχή σ' αυτές ειδικής προστασίας, η οποία δεν μπορεί όμως να εξομοιωθεί με αυτήν του άνδρα ή της γυναίκας οι οποίοι όντως βρίσκονται στη θέση εργασίας τους ή τυγχάνουν αναρρωτικής αδείας (βλ., συναφώς, αποφάσεις της 13ης Φεβρουαρίου 1996, C-342/93, Gillespie κ.λπ., Συλλογή 1996, σ. I-475, σκέψη 17· της 27ης Οκτωβρίου 1998, C-411/96, Boyle κ.λπ., Συλλογή 1998, σ. I-6401, σκέψη 40, και προπαρατεθείσα απόφαση Alabaster, σκέψη 46).

81 Η χορηγούμενη άδεια μητρότητας σκοπεί στην εξασφάλιση, αφενός, της προστασίας της βιολογικής καταστάσεως της εργαζομένης κατά τη διάρκεια της εγκυμοσύνης της και μετά από αυτήν και, αφετέρου, της προστασίας των ειδικών σχέσεων μεταξύ της μητέρας και του τέκνου της κατά τη διάρκεια της περιόδου που έπεται της εγκυμοσύνης και του τοκετού (βλ. αποφάσεις της 12ης Ιουλίου 1984, 184/83, Hofmann, Συλλογή 1984, σ. 3047, σκέψη 25· της 30ής Απριλίου 1998, C-136/95, Thibault, Συλλογή 1998, σ. I-2011, σκέψη 25, και προπαρατεθείσα απόφαση Boyle κ.λπ., σκέψη 41).

82 Υπό τις περιστάσεις αυτές, οι εργαζόμενες δεν μπορούν λυσιτελώς να επικαλεστούν τις ευεργετικές διατάξεις του άρθρου 141 ΕΚ ή του άρθρου 11, σημεία 2 και 3, της οδηγίας 92/85 προκειμένου να αξιώσουν τη συνέχιση της καταβολής του συνόλου των αποδοχών τους κατά τη διάρκεια της άδειας μητρότητας, ως εάν εξακολουθούσαν να βρίσκονται πράγματι στη θέση εργασίας τους, όπως οι άλλοι εργαζόμενοι (βλ., συναφώς, προαναφερθείσες αποφάσεις Gillespie κ.λπ., σκέψη 20, και Alabaster, σκέψη 46).

83 Όπως προκύπτει από την οδηγία 92/85 και τη συναφή νομολογία του Δικαστηρίου, ο νομοθέτης της Ένωσης επεδίωκε να εξασφαλίσει ότι η εργαζόμενη θα διαθέτει κατά την άδεια μητρότητας εισόδημα ισοδύναμο τουλάχιστον προς το επίδομα που προβλέπει η εθνική νομοθεσία περί κοινωνικής ασφαλίσεως σε περίπτωση διακοπής των δραστηριοτήτων της για λόγους υγείας (προπαρατεθείσα απόφαση Boyle κ.λπ., σκέψη 32).

84 Η είσπραξη του εν λόγω εισοδήματος πρέπει να εξασφαλίζεται στις εργαζόμενες που τελούν σε άδεια μητρότητας, ανεξαρτήτως του αν το εισόδημα αυτό έχει, κατά το άρθρο 11, σημείο 2, στοιχείο β΄, της οδηγίας 92/85, τη μορφή επιδόματος, αμοιβής ή αμφοτέρων (προπαρατεθείσες αποφάσεις Boyle κ.λπ., σκέψη 33, και Lewen, σκέψη 22).

85 Κατά το άρθρο 11, σημεία 2 και 3, της οδηγίας, ο εργοδότης οφείλει, κατά τη διάρκεια της άδειας μητρότητας, να εξασφαλίσει τη διατήρηση αμοιβής και/ή το ευεργέτημα κατάλληλου επιδόματος, το δε εξασφαλιζόμενο στις εργαζόμενες που τελούν σε

άδεια μητρότητας εισόδημα, όταν καταβάλλεται με τη μορφή επιδόματος, αμοιβής ή ενδεχομένως αμφοτέρων, πρέπει να είναι κατάλληλο υπό την έννοια του ανωτέρω σημείου 3 (βλ. προπαρατεθείσα απόφαση Boyle κ.λπ., σκέψη 34).

86 Ως εκ τούτου, όταν μια εργαζόμενη απουσιάζει από την εργασία της διότι τελεί σε άδεια μητρότητας, το κατ' ελάχιστον απαιτούμενο από το άρθρο 11, σημεία 2 και 3, της οδηγίας 92/85 επίπεδο προστασίας δεν συνεπάγεται ότι η ενδιαφερόμενη θα συνεχίσει να λαμβάνει το σύνολο των αποδοχών της ή το επίδομα εφημερίας.

87 Στην υπόθεση της κύριας δίκης, το αιτούν δικαστήριο ζητεί, εντούτοις, να διευκρινισθεί αν επί του δικαιώματος αμοιβής εργαζομένης τελούσας σε άδεια μητρότητας μπορεί να έχει επιρροή το γεγονός ότι το κράτος μέλος προβλέπει το δικαίωμα της εν λόγω εργαζομένης να λαμβάνει αμοιβή ισοδύναμη προς τις μέσες αποδοχές της κατά την περίοδο αναφοράς προ της ενάρξεως της άδειας μητρότητας, πλην του επιδόματος εφημερίας.

88 Συναφώς, πρέπει να υπομνησθεί ότι το άρθρο 11, σημεία 2 και 3, της οδηγίας 92/85 προβλέπει μόνον το κατ' ελάχιστον απαιτούμενο επίπεδο προστασίας του δικαιώματος αμοιβής των εγκύων εργαζομένων που απαλλάσσονται από την εργασία τους κατά τη διάρκεια της άδειας μητρότητας βάσει του άρθρου 8 της οδηγίας αυτής. Καμία διάταξη της οδηγίας αυτής δεν εμποδίζει τα κράτη μέλη ή, ενδεχομένως, τους κοινωνικούς εταίρους να προβλέψουν τη συνέχιση της καταβολής του συνόλου των αποδοχών και όλων των δώρων, συμπεριλαμβανομένου του επιδόματος εφημερίας, τα οποία δικαιούνταν η εργαζόμενη προ της εγκυμοσύνης της και της άδειας μητρότητας.

89 Συγκεκριμένα, η οδηγία 92/85, η οποία εκδόθηκε βάσει του άρθρου 118 Α της Συνθήκης ΕΚ (τα άρθρα 117 έως 120 της Συνθήκης ΕΚ αντικαταστάθηκαν από τα άρθρα 136 ΕΚ έως 143 ΕΚ), δεν εμποδίζει ένα κράτος μέλος, όπως προκύπτει από το άρθρο 137, παράγραφος 4, ΕΚ, να διατηρήσει τα υφιστάμενα ή να θεσπίσει αυστηρότερα μέτρα προστασίας, υπό την προϋπόθεση ότι τα εν λόγω μέτρα είναι συμβατά

προς τις διατάξεις της Συνθήκης αυτής (βλ., συναφώς, προπαρατεθείσα απόφαση Jiménez Melgar, σκέψη 37).

90 Εφόσον το σύστημα αποδοχών που προβλέπεται από εθνική ρύθμιση, όπως η επίμαχη στην υπόθεση της κύριας δίκης, συνιστά ευνοϊκότερο μέτρο για την προστασία των εργαζομένων που τελούν σε άδεια μητρότητας από εκείνο που απαιτείται από την οδηγία 92/85, ο αποκλεισμός μέρους της αμοιβής από τον υπολογισμό των οφειλόμενων αποδοχών κατά τη διάρκεια της εν λόγω άδειας δεν μπορεί να κριθεί αντίθετος προς το άρθρο 11, σημεία 2 και 3, της οδηγίας αυτής.

91 Ως εκ τούτου, στο αιτούν δικαστήριο πρέπει να δοθεί η απάντηση ότι το άρθρο 11, σημεία 2 και 3, της οδηγίας 92/85 έχει την έννοια ότι δεν απαγορεύει εθνική ρύθμιση η οποία προβλέπει ότι εργαζόμενη τελούσα σε άδεια μητρότητας δικαιούται να λαμβάνει αμοιβή ισοδύναμη προς τις μέσες αποδοχές της κατά την περίοδο αναφοράς προ της ενάρξεως της εν λόγω άδειας, πλην του επιδόματος εφημερίας.

Επί του δευτέρου ερωτήματος περί των συνεπειών της ελλείψεως αμέσου αποτελέσματος

92 Με το ερώτημα αυτό, το αιτούν δικαστήριο ζητεί να διευκρινισθεί αν, σε περίπτωση που οι διατάξεις του άρθρου 11, σημεία 2 και 3, της οδηγίας 92/85 δεν έχουν άμεσο αποτέλεσμα, πρέπει να μεταφερθούν αυτές από τα κράτη μέλη στο εσωτερικό τους δίκαιο κατά τέτοιο τρόπο ώστε εργαζόμενη η οποία δεν μπορεί να παρέχει πλέον υπηρεσίες εφημερίας κατά τη διάρκεια της περιόδου που απαγορεύεται να εργαστεί λόγω εγκυμοσύνης και/ή κατά τη διάρκεια της άδειας μητρότητας, να διατηρεί το δικαίωμα λήψεως του επιδόματος για τέτοιου είδους υπηρεσίες.

93 Κατόπιν της απαντήσεως που δόθηκε στο πρώτο ερώτημα, στοιχείο α΄, παρέλκει η απάντηση στο δεύτερο ερώτημα.

Επί των δικαστικών εξόδων

94 Δεδομένου ότι η παρούσα διαδικασία έχει ως προς τους διαδίκους της κύριας δίκης τον χαρακτήρα παρεμπίπτοντος που ανέκυψε ενώπιον του αιτούντος δικαστηρίου, σ' αυτό εναπόκειται να αποφανθεί επί των δικαστικών εξόδων. Τα έξοδα στα οποία υποβλήθηκαν όσοι κατέθεσαν παρατηρήσεις στο Δικαστήριο, πλην των ως άνω διαδίκων, δεν αποδίδονται.

Για τους λόγους αυτούς, το Δικαστήριο (τρίτο τμήμα) αποφαίνεται:

1) Το άρθρο 11, σημεία 1 έως 3, της οδηγίας 92/85/ΕΟΚ του Συμβουλίου, της 19ης Οκτωβρίου 1992, σχετικά με την εφαρμογή μέτρων που αποβλέπουν στη βελτίωση της υγείας και της ασφάλειας κατά την εργασία των εγκύων, λεχώνων και γαλουχουσών εργαζομένων (δέκατη ειδική οδηγία κατά την έννοια του άρθρου 16, παράγραφος 1, της οδηγίας 89/391/ΕΟΚ), έχει άμεσο αποτέλεσμα και παρέχει στους ιδιώτες δικαιώματα, τα οποία μπορούν να επικαλούνται έναντι του κράτους μέλους που δεν μετέφερε ή μετέφερε πλημμελώς την οδηγία αυτή στο εθνικό δίκαιο και τα οποία οφείλουν να προστατεύουν τα εθνικά δικαστήρια.

2) Το άρθρο 11, σημείο 1, της οδηγίας 92/85 έχει την έννοια ότι δεν απαγορεύει εθνική ρύθμιση προβλέπουσα ότι έγκυος εργαζόμενη η οποία απαλλάσσεται προσωρινώς από την εργασία της λόγω της εγκυμοσύνης της δικαιούται να λαμβάνει αμοιβή ισοδύναμη προς τις μέσες αποδοχές της κατά την

περίοδο αναφοράς προ της ενάρξεως της εγκυμοσύνης της, πλην του επιδόματος εφημερίας.

3) Το άρθρο 11, σημεία 2 και 3, της οδηγίας 92/85 έχει την έννοια ότι δεν απαγορεύει εθνική ρύθμιση η οποία προβλέπει ότι εργαζόμενη τελούσα σε άδεια μητρότητας δικαιούται να λαμβάνει αμοιβή ισοδύναμη προς τις μέσες αποδοχές της κατά την περίοδο αναφοράς προ της ενάρξεως της εν λόγω άδειας, πλην του επιδόματος εφημερίας.

(υπογραφές)